

DANIEL BRZEZIŃSKI

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ORCID: 0000-0003-4680-3055

Czy istnieją granice liturgicznej posługi kobiety?

Are There Limits to the Liturgical Ministry of Women?

Abstrakt

Po opublikowaniu przez papieża Franciszka, 10 stycznia 2021 r., Listu apostolskiego *motu proprio* „*Spiritus Domini*”, wśród wielu pytań rodzących się na kanwie papieskiej decyzji o zmianie kanonu 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego pojawiło się i to dotyczące granic liturgicznej posługi kobiety w Kościele. Autor opracowania stara się na nie odpowiedzieć, odnosząc się do „posług” w Kościele łacińskim w rozumieniu – przede wszystkim – Listu apostolskiego *motu proprio* „*Ministeria quaedam*” św. Pawła VI z 15 sierpnia 1972 r. oraz Kodeksu Prawa Kanonicznego św. Jana Pawła II z 25 stycznia 1983 r. Jednak termin „posługa” w znaczeniu szerszym oznaczać może niemal każdą formę służby czy też posługiwania w Kościele, w tym także posługę w liturgii wynikającą z sakramentu święceń. Stąd w artykule nie zabrakło również refleksji nad możliwością takiej „liturgicznej posługi” kobiety. W przypadku lektoratu i akolituatu dotychczasowa granica liturgicznej posługi kobiet już nie istnieje. Gdy chodzi o sakrament kapłaństwa, granica liturgicznej posługi kobiet w Kościele katolickim w świetle niezmiennego nauczania Kościoła jest absolutnie nieprzekraczalna. Otwarta i niejednoznaczna pozostaje natomiast kwestia dopuszczania kobiet do diakonatu, choć na gruncie dostępnych świadectw historycznych nie da się potwierdzić tezy, że w starożytności chrześcijańskiej kobiety miały udział w pierwszym stopniu sakramentu święceń. Zresztą byłoby to sprzeczne z *magisterium Ecclesiae* o niemożności przyjmowania przez kobiety kapłaństwa, stanowiącego kolejny stopień tego sakramentu.

Słowa kluczowe: kobieta w liturgii, liturgiczne posługi, akolitat, lektorat, diakonat kobiet.

Abstract

Following the promulgation by Pope Francis of the Apostolic Letter issued *Motu Proprio* “*Spiritus Domini*” on 10 January 2021, among the many questions that arose as a result of the pontiff’s decision to modify Canon 230 § 1 of the Code of Canon Law was a question concerning the limits to the liturgical ministry of women in the Church. The author of this paper attempts to answer that question by referring to “ministries” in the Latin Church as defined, above all, by Saint Paul VI’s Apostolic Letter issued *Motu Proprio* “*Ministeria quaedam*” of 15 August 1972 and by the Code of Canon Law promulgated by Saint John Paul II on 25 January 1983. In its broader meaning, however, the term “ministry” may refer to almost any form of service or ministering in the Church, including ministry in the liturgy under the sacrament of Holy Orders. Hence, the article also reflects upon the possibility of such “liturgical ministry” being performed by women. With respect to the ministries of lectors and acolytes, the pre-existing limits to women’s liturgical ministry no longer apply. As regards priesthood, the limits concerning the liturgical ministry of women in the Catholic Church in the light of her immutable doctrine are absolutely non-negotiable. An issue that remains open and ambiguous, however, is the admission of women to diaconate, although the available historical accounts do not support the thesis that women were permitted to be ordained into the first degree of Holy Orders in the Christian antiquity. In fact, this would contradict the *Magisterium Ecclesiae*, which prohibits women from being ordained to priesthood as the next degree of this sacrament.

Keywords: women in the liturgy, liturgical ministry, ministry of acolytes, ministry of lectors, women’s diaconate.

1. Wprowadzenie

Po opublikowaniu przez papieża Franciszka, 10 stycznia 2021 r., Listu apostołskiego *motu proprio* „*Spiritus Domini*”¹, wśród wielu pytań rodzących się na kanwie papieskiej decyzji o zmianie kanonu 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego pojawiło się i to dotyczące granic liturgicznej posługi kobiety w Kościele. W niniejszym opracowaniu postaramy się na nie odpowiedzieć, odnosząc się do „posług” w Kościele łańciskim w rozumieniu – przede wszystkim – Listu apostoł-

---

¹ Franciszek. 2021. List apostołski w formie *motu proprio* „*Spiritus Domini*” o zmianie kanonu 230 § 1 Kodeksu Prawa kanonicznego na temat dopuszczenia osób płci żeńskiej do urzędowej posługi lektoratu i akolitu (28.04.2021). https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210110_spiritus-domini.

skiego *motu proprio* „*Ministeria quaedam*” św. Pawła VI z 15 sierpnia 1972 r.² oraz Kodeksu Prawa Kanonicznego św. Jana Pawła II z 25 stycznia 1983 r.³

Jednak termin „posługa” w znaczeniu szerszym oznaczać może niemal każdą formę służby czy też posługiwania w Kościele: posługi zlecane i wykonywane czasowo w zgromadzeniu liturgicznym (w tym wykonywanie funkcji akolity i lektora bez formalnego ustanowienia zgodnie z pontyfikatem rzymskim), ale także posługę w liturgii wynikającą z sakramentu święceń. Stąd w naszym opracowaniu nie zabraknie również refleksji nad możliwością (w przyszłości?) takiej „liturgicznej posługi” kobiety.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że na szerokie i dlatego niekiedy nieprecyzyjne stosowanie terminu *ministerium* zwróciła uwagę watykańska *Instructio de quibusdam quaestionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem* z 15 sierpnia 1997 r.⁴ (*notabene* w polskim przekładzie tytułu użyto zwrotu „ministerialna posługa”⁵), powołując się na Ojca Świętego Jana Pawła II, który podkreślał konieczność „uściślenia i rozgraniczenia różnych znaczeń, jakie termin «posługa» (*ministerium*) może przyjmować w języku teologii i prawa kanonicznego”⁶. Prawo kanoniczne termin „posługa” (*ministerium, officium, munus*) odnosi do funkcji pełnionych na mocy sakramentu święceń, stąd mówi o „posługach sakramentalnych”⁷.

A zatem, czy – po ogłoszeniu przez Franciszka nowej normy prawnej – istnieją jakieś granice liturgicznej posługi kobiety w Kościele łacińskim?

---

² Tekst łaciński w: 1972. *Acta Apostolicae Sedis* 64: 529–534.

³ Zob. Kodeks Prawa Kanonicznego, Poznań 1984, kan. 230 § 1, s. 114–115. Brak precyzji terminologicznej w odniesieniu do łacińskiego terminu *ministerium* dostrzec można w pierwotnym polskim tłumaczeniu Listu apostołskiego *Ministeria quaedam*. Pierwsze zdanie polskiej wersji dokumentu rozpoczyna się od słów: „Pewne urzędy”. Potem używa się również terminu „funkcja”; por. (28.04.2021). https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/motu/ministeria_quaedam. Właściwy termin „posługa” zawiera natomiast polski przekład *Ministeria quaedam* zamieszczony w *Obrzędach ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu*; zob. 2014. *Obrzędy ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu*. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 8–12.

⁴ Tekst łaciński w: 1997. *Acta Apostolicae Sedis* 89: 852–877.

⁵ Kongregacja ds. Duchowieństwa. 1999. „Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów”. *Liturgia Sacra* 5 (1): 5–28.

⁶ Kongregacja ds. Duchowieństwa. 1999. „Instrukcja o niektórych kwestiach”, 14 (art. 1).

⁷ Zob. Helmut J. Sobeczko. 1999. *Zgromadzeni w Imię Pana. Teologia znaku zgromadzenia liturgicznego*. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, 159–160.

2. Akolitat i lektorat: przekroczona granica liturgicznej posługi kobiety

W przywoływanym Liście apostolskim *Ministeria quaedam* św. Paweł VI pół wieku temu zalecił, aby do posług akolity i lektora dopuszczano świeckich mężczyzn żyjących w świecie, a nie tylko kandydatów do sakramentu święceń, co znalazło swoje odzwierciedlenie w posoborowym Kodeksie Prawa Kanonicznego⁸.

Franciszek w Liście apostolskim *Spiritus Domini*, odnosząc się do regulacji Pawła VI, stwierdził, że „zgodnie z czcigodną tradycją, przyjmowanie «świeckich posług», które św. Paweł VI uregulował w *motu proprio* „*Ministeria quaedam*” (...), poprzedzało – na sposób przygotowania – przyjęcie sakramentu święceń, choć posług takich udzielano również innym zdatnym wiernym płci męskiej. Niektóre zgromadzenia Synodu Biskupów – wyjaśnia Franciszek – podkreśliły potrzebę doktrynalnego pogłębienia tej kwestii, aby odpowiedzieć naturze wspomnianych charyzmatów oraz potrzebom czasów, a także aby udzielić odpowiedniego wsparcia dla zadania ewangelizacji, za którą odpowiedzialna jest wspólnota kościelna. Przyjmując te zalecenia, osiągnięto w ostatnich latach rozwój doktrynalny, który pokazał, w jaki sposób określone posługi ustanowione przez Kościół mają za podstawę wspólną kondycję człowieka ochrzczonego i królewskie kapłaństwo otrzymane w sakramencie chrztu; są one zasadniczo różne od posługi święceń, którą otrzymuje się w sakramencie święceń. Również ugruntowana praktyka w Kościele łacińskim istotnie potwierdziła, że takie świeckie posługi, opierając się na sakramencie chrztu, mogą być powierzane wszystkim zdatnym wiernym, zarówno mężczyznom, jak i kobietom, zgodnie z tym, co zostało już domyślnie przewidziane w kanonie 230 § 2”.

Następnie Ojciec Święty konkluduje: „W związku z tym, po zapoznaniu się z opinią właściwych dykasterii, uznałem za stosowne dokonanie zmiany kanonu 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego. (...) Zarządzam, aby kanon 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego miał od tej pory następujące brzmienie: Osoby świeckie, posiadające wiek i przymioty ustalone zarządzeniem Konferencji Episkopatu, mogą być na stałe przyjęte, przepisany obrzędem liturgicznym, do posługi lektoratu i akolituatu, udzielenie jednak tych posług nie daje im prawa do utrzymania czy wynagrodzenia ze strony Kościoła”.

---

⁸ Zob. Józef Górzyński. 2008. „Posługi świeckich w Kościele: *ministerium* lektora i akolity”. *Roczniki Teologiczne* 48 (8): 139–149; Józef Górzyński. 2009. „Od funkcji do posługi (od *munus* do *ministerium*). Kim mają być w parafii ustanowieni lektor i akolita?” *Anamnesis* 57 (2): 82–86. O pracach nad reformą święceń niższych i ustanowieniu posług lektora i akolity zob. Czesław Krakowiak. 2019. *Święcenia niższe, posługi i funkcje wiernych świeckich w liturgii*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 61–83.

Papież Franciszek swoje stanowisko szeroko uzasadnia w specjalnym liście skierowanym 10 stycznia 2021 r. do kard. Luisa Ladarii, prefekta Kongregacji Nauki Wiary. Warto zacytować obszerne fragmenty tego listu, gdyż odsłaniają one zarówno tok papieskiej refleksji, jak i motywy, które spowodowały wprowadzenie lektoratu i akolituatu kobiet.

Franciszek przypomina na początku, że „apostoł Paweł rozróżnia (...) dary łaski – charyzmaty (*charismata*) i posługi (*diakonai – ministeria*). Zgodnie z tradycją Kościoła, posługami nazywane są różne formy, które charyzmaty przyjmują, gdy są publicznie uznawane i oddane do dyspozycji wspólnoty i jej misji w formie stałej. W niektórych przypadkach – kontynuuje Biskup Rzymu – posługa ma swoje źródło w konkretnym sakramencie, w sakramencie święceń: chodzi o posługę «mocą święceń» biskupa, prezbitera, diakona. W innych przypadkach posługa jest powierzana, poprzez liturgiczny akt biskupa, osobie, która przyjęła chrzest i bierzmowanie, i w której uznaje się konkretne charyzmaty, po odbyciu odpowiedniego przygotowania: mówi się wtedy o posługach «ustanowionych». Wiele innych form służby kościelnej lub urzędów jest sprawowanych *de facto* przez licznych członków wspólnoty, dla dobra Kościoła, często przez długi okres czasu i z wielką skutecznością, chociaż nie przewidziano żadnego szczególnego obrzędu powierzenia im tego zadania. Na przestrzeni dziejów, w miarę jak zmieniały się sytuacje kościelne, społeczne i kulturowe, sprawowanie posługi w Kościele katolickim przybierało różne formy, chociaż nienaruszone pozostawało rozróżnienie nie tylko stopnia między posługami «ustanowionymi» (lub «laikatu») a posługami «święceń». Te pierwsze są szczególnym wyrazem stanu kapłańskiego i królewskiego właściwego każdej osobie ochrzczonej (...); te drugie zaś są właściwe niektórym członkom ludu Bożego, którzy jako biskupi i prezbiterzy «otrzymują misję i władzę działania w osobie Chrystusa-Głowy», lub jako diakoni «służą ludowi Bożemu poprzez diakonię liturgii, słowa i miłości»⁹.

Franciszek, dokonując owego rozróżnienia pomiędzy „posługami ustanowionymi” i „posługami święceń”, cytuje wypowiedź swojego poprzednika na Stolicy Piotrowej, zawartą w Liście apostolskim w formie *motu proprio* „*Omnium in mentem*” z 26 października 2009 r., mocą którego Benedykt XVI doprecyzował treść niektórych kanonów Kodeksu Prawa Kanonicznego, w tym kanonów 1008 i 1009, odnoszących się do sakramentu święceń¹⁰.

⁹ Franciszek. 2021. List do prefekta Kongregacji Nauki Wiary na temat dopuszczania kobiet do posługi akolituatu (28.04.2021). https://www.vatican.va/content/francesco/pl/letters/2021/documents/papa-francesco_20210110_lettera-donne-lettorato-accollato.html.

¹⁰ Por. Benedykt XVI. 2009. List apostolski w formie *motu proprio* „*Omnium in mentem*” dotyczący zmiany niektórych norm Kodeksu Prawa Kanonicznego (28.04.2021). <https://www.vatican.va/>

Papież Franciszek stwierdza następująco: „Kontynuując myśl Soboru Watykańskiego II (...) św. Paweł VI postanowił zrewidować praktykę odnoszącą się w Kościele łacińskim do posług nie związanych ze święceniami – do tej pory nazywanych «święceniami niższymi» – dostosowując ją do potrzeb czasów. Takie przystosowanie nie ma być jednak interpretowane jako zniesienie poprzedniej doktryny, ale jako realizacja dynamizmu, który charakteryzuje naturę Kościoła, zawsze wzywano go z pomocą Ducha Prawdy, aby odpowiadać na wyzwania każdej epoki, w posłuszeństwie Objawieniu. (...) Zróżnicowanie form sprawowania posług nie będących święceniami nie jest prostą konsekwencją pragnienia dostosowania się na płaszczyźnie socjologicznej do wrażliwości czy kultury epok i miejsc, ale jest zdeterminowane potrzebą umożliwienia każdemu Kościołowi lokalnemu/partykularnemu – w komunii ze wszystkimi innymi i mając jako centrum jedności Kościół będący w Rzymie – przeżywania czynności liturgicznych, służby ubogim i głoszenia Ewangelii w wierności nakazowi Pana Jezusa Chrystusa. Zadaniem Pasterzy Kościoła jest rozpoznawanie darów każdej osoby ochrzczonej, kierowanie ich także do konkretnych posług, promowanie i koordynowanie, aby przyczyniały się do dobra wspólnoty i misji powierzonej wszystkim uczniom”¹¹.

Franciszek w cytowanym liście do kard. Ladarii ukazuje przesłanki, które bezpośrednio doprowadziły do aktualnych rozstrzygnięć odnośnie do lektoratu i akolitu kobiet. Zdaniem Franciszka „na horyzoncie odnowy wytyczonym przez Sobór Watykański II odczuwamy dziś coraz większą konieczność ponownego odkrycia współodpowiedzialności wszystkich ochrzczonych w Kościele, a w sposób szczególny misji laikatu. Zgromadzenie Specjalne Synodu Biskupów dla Regionu Panamazonii (6–27 października 2019 r.), w piątym rozdziale dokumentu końcowego zasygnalizowało potrzebę zastanowienia się nad «nowymi drogami posługi kościelnej». Nie tylko dla Kościoła amazońskiego, ale dla całego Kościoła, w różnych sytuacjach, «konieczne jest bezzwłoczne podjęcie działania na rzecz udzielania posług mężczyznom i kobietom. (...) Pilnie należy umacniać Kościół ochrzczonych mężczyzn i kobiet, promując posługi, a przede wszystkim wzmacniając świadomość godności chrzcielnej» (Dokument końcowy, nr 95). Wiadomo w tym względzie, że *motu proprio* „*Ministeria quaedam*” zastrzega jedynie dla mężczyzn instytucję posługi lektora i akolity, i w konsekwencji tak właśnie stanowi kanon 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego. Jednakże w ostatnim czasie, w wielu kontekstach kościelnych wskazywano, że zniesienie takiego zastrzeżenia

---

content/benedict-xvi/it/apost_letters/documents/hf_ben-xvi_apl_20091026_codex-iuris-canonici.html.

¹¹ Franciszek. 2021. List do prefekta Kongregacji Nauki Wiary na temat dopuszczania kobiet do posługi akolitu.

mogłoby się przyczynić do większego ukazania wspólnej godności chrzcielnej członków Ludu Bożego. Już przy okazji XII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów na temat słowa Bożego w życiu i misji Kościoła (5–26 października 2008 r.) Ojcowie Synodu wyrazili życzenie, aby «posługa lektoratu była otwarta także dla kobiet» (propozycja 7); a w posynodalnej Adhortacji apostołskiej *Verbum Domini* (30 września 2010 r.) Benedykt XVI określił, że wykonywanie zadania (*munus*) lektora w celebracji liturgicznej, a w sposób szczególnie posługa lektoratu jako taka, jest w obrzędku łacińskim posługiwaniem o charakterze świeckim (por. nr 58)¹².

Franciszek podkreśla, że „przez wieki «czcigodna tradycja Kościoła» uważała to, co nazywano «święceniami niższymi – wśród których są właśnie lektorat i akolitat – za etapy drogi, która miała prowadzić do «święceń wyższych» (subdiakoniat, diakonat, prezbiterat). Ponieważ sakrament święceń jest zastrzeżony tylko dla mężczyzn, uznawano, że dotyczy to także święceń niższych. Wyraźniejsze rozróżnienie pomiędzy uprawnieniami tego, co dzisiaj nazywamy «posługami nie związanymi ze święceniami (lub świeckimi)» a «posługami wynikającymi ze święceń» pozwala na zniesienie zastrzeżenia tych pierwszych wyłącznie dla mężczyzn. Jeśli w odniesieniu do posług wynikających ze święceń Kościoła «nie ma żadnej władzy udzielania święceń kapłańskich kobietom» (por. św. Jan Paweł II, List apostolski *Ordinatio sacerdotalis*, 22 maja 1994 r.), to w przypadku posług nie wynikających ze święceń możliwe jest, a dziś wydaje się wskazane, usunięcie tego zastrzeżenia. Zastrzeżenie to miało sens w szczególnym kontekście, ale można je zrewidować w nowych kontekstach, zawsze przyjmując za kryterium wierność nakazowi Chrystusa i pragnienie życia i głoszenia Ewangelii przekazanej przez Apostołów i powierzonej Kościołowi po to, aby była z religijnym posłuszeństwem wysłuchana, święcie strzeżona i wiernie głoszona»¹³.

W ocenie Franciszka „nie bez powodu św. Paweł VI odwołuje się do tradycji *venerabilis* (czcigodnej), a nie do tradycji *veneranda* w ścisłym znaczeniu (to znaczy takiej, która «musi» być przestrzegana): może ona być uznana za prawnocną i tak było przez długi czas; nie ma ona jednak charakteru wiążącego, ponieważ zastrzeżenie samym mężczyznom nie należy do własnej natury posług lektora i akolity. Umożliwienie dostępu osobom świeckim obu płci do posługi akolitatu i lektoratu, na mocy ich udziału w kapłaństwie chrzcielnym, zwiększy uznanie, także poprzez czynność liturgiczną (ustanowienie), dla cennego

¹² Franciszek. 2021. List do prefekta Kongregacji Nauki Wiary na temat dopuszczania kobiet do posługi akolitatu.

¹³ Franciszek. 2021. List do prefekta Kongregacji Nauki Wiary na temat dopuszczania kobiet do posługi akolitatu.

wkładu, jaki od dawna liczni świeccy, w tym kobiety, wnoszą w życie i misję Kościoła”¹⁴.

„Z tych powodów – konkluduje Franciszek – uznałem za stosowne zadecydować, że lektorami lub akolitami mogą zostać ustanowieni nie tylko mężczyźni, ale także kobiety, w których, poprzez rozeznanie Pasterzy i po odpowiednim przygotowaniu, Kościół uznaje «mocne postanowienie wiernej służby Bogu i posługiwania ludowi chrześcijańskiemu», jak napisano w *motu proprio* «*Ministeria quaedam*», na mocy sakramentu chrztu i bierzmowania. Decyzja o udzielaniu także kobietom tych posług, które wyrażają pewną stałość, publiczne uznanie i mandat biskupa, czyni bardziej skutecznym w Kościele udział wszystkich w dziele ewangelizacji. «Powoduje to również, że kobiety miałyby realny i skuteczny wpływ na organizację, najważniejsze decyzje i kierowanie wspólnot, ale nadal czyniłyby to w stylu właściwym dla ich kobiecego charakteru» (Franciszek, Adhortacja apostolska *Querida Amazonia*, nr 103). «Kapłaństwo chrzcielne» i «służba na rzecz wspólnoty» stanowią zatem dwa filary, na których opiera się instytucja posług”¹⁵.

Nie ma więc wątpliwości, że po zmianie treści kanonu 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego nie istnieją już granice liturgicznej posługi kobiety w rozumieniu stałego akolituatu i stałego lektoratu. Natomiast taką granicą bez wątpienia wciąż pozostają posługi wynikające z sakramentu święceń.

3. Kapłaństwo: nieprzekraczalna granica liturgicznej posługi kobiety

Jak wynika z Listu apostolskiego *Ordinatio sacerdotalis* św. Jana Pawła II z 22 maja 1994 r., granicę nieprzekraczalną liturgicznej posługi kobiety – w znaczeniu posług sakramentalnych – stanowi sakrament święceń, a ściślej rzecz ujmując, kapłaństwo, a więc prezbiterat i episkopat¹⁶.

¹⁴ Franciszek. 2021. List do prefekta Kongregacji Nauki Wiary na temat dopuszczania kobiet do posługi akolituatu.

¹⁵ Franciszek. 2021. List do prefekta Kongregacji Nauki Wiary na temat dopuszczania kobiet do posługi akolituatu. Zadaniem Konferencji Episkopatów ma być ustalenie odpowiednich kryteriów dla rozeznawania i przygotowania kandydatów i kandydatek do posług lektoratu lub akolituatu czy innych posług, które zechcą ustanowić, zgodnie z tym, co zostało już rozporządzone w *motu proprio* „*Ministeria quaedam*”, za uprzednią zgodą Stolicy Apostolskiej i zgodnie z potrzebami ewangelizacji na ich terytorium. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów ma natomiast zapewnić wprowadzenie w życie wyżej wymienionej reformy, zmieniając *editio typica* Pontyfikatu rzymskiego, czyli *De Institutione Lectorum et Acolythorum* (zob. tamże).

¹⁶ Zob. Jan Paweł II. 1997. List Apostolski o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom *Ordinatio sacerdotalis*. W *Listy Pastorskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, 444–448. Kraków: Znak.

Zdarzają się jednak w Kościele katolickim głosy, że nie ma podstaw teologicznych przeciwko kapłaństwu kobiet i że kapłaństwo nie powinno opierać się na płci¹⁷. Jakiś czas temu jeden z arcybiskupów niemieckich wzywał do otwarcia debaty na temat możliwości święceń kobiet w Kościele katolickim i ponownego przemyślenia i przedyskutowania tej kwestii¹⁸.

Tymczasem w przywołanym Liście apostołskim *Ordinatio sacerdotalis*, który prezentuje jasne stanowisko Magisterium Kościoła, czytamy, że „święcenia kapłańskie, poprzez które przekazana zostaje misja nauczania i uświęcania wiernych oraz rządzenia nimi, powierzona przez Chrystusa swoim Apostołom, były w Kościele katolickim zawsze i od samego początku zastrzeżone wyłącznie dla mężczyzn. Tę samą tradycję wiernie zachowały również Kościoły Wschodu”.

Dalej Jan Paweł II wyjaśnia: „Ponieważ (...) kwestia ta stała się przedmiotem dyskusji także wśród teologów oraz w niektórych środowiskach katolickich, Paweł VI zlecił Kongregacji Nauki Wiary, by przedstawiła i wyjaśniła doktrynę Kościoła w tej materii. Uczyniono to, wydając Deklarację *Inter insigniores*, którą Papież [św. Paweł VI – D. B.] zatwierdził i nakazał opublikować. Deklaracja podejmuje i wyjaśnia podstawowe racje przemawiające za tą doktryną, to znaczy powołuje się na przykład, jaki pozostawił Chrystus, wybierając dwunastu Apostołów, a który Kościół wiernie naśladował w swojej niezmiennej i powszechnej Tradycji, i dlatego «nie uważa się za uprawnionego do dopuszczania kobiet do święceń kapłańskich». Te podstawowe racje dokument uzupełnia innymi argumentami teologicznymi, które wykazują słuszność takiego właśnie Bożego nakazu oraz jasno dowodzą, że postępowaniem Chrystusa nie kierowały motywy socjologiczne i kulturowe Jego epoki. Jak stwierdził później Paweł VI, «prawdziwa przyczyna leży w tym, że Chrystus tak właśnie postanowił, nadając Kościołowi jego podstawową strukturę i jego antropologię teologiczną, zawsze zachowywaną przez Tradycję Kościoła»¹⁹.

Św. Jan Paweł II odwołuje się również do swojego wcześniejszego Listu apostołskiego o godności i powołaniu kobiety *Mulieris dignitatem*²⁰ z 15 sierpnia 1988 r.²⁰ Przypomina w nim, iż „powołując samych mężczyzn na swych Aposto-

¹⁷ Zob. O. Anselm Grün: Przeciwno kapłaństwu kobiet nie ma podstaw teologicznych (28.04.2021). <https://deon.pl/kosciol/o-anselm-grn-przeciwko-kaplanstwu-kobiet-nie-ma-podstaw-teologicznych,925231>.

¹⁸ Zob. Biskup wzywa do rozpoczęcia debaty o kapłaństwie kobiet (28.04.2021). <https://deon.pl/kosciol/biskup-wzywa-do-rozpozeczenia-debaty-o-kaplanstwie-kobiet,974095>.

¹⁹ Jan Paweł II. 1994. List Apostolski o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom *Ordinatio sacerdotalis*, nr 1–2.

²⁰ Jan Paweł II. 1997. List Apostolski z okazji Roku Maryjnego o godności i powołaniu kobiety *Mulieris dignitatem*. W *Listy Pastorskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, 159–236. Kraków: Znak.

łów, Chrystus uczynił to w sposób całkowicie wolny i suwerenny. Uczynił to z taką samą wolnością, z jaką w całym swoim postępowaniu uwydatniał godność i powołanie kobiety, nie dostosowując się do panującego obyczaju i tradycji usankcjonowanej ówczesnym prawodawstwem²¹.

„Ewangelie i Dzieje Apostolskie – w opinii Jana Pawła II – poświadczają, że powołanie Apostołów dokonało się zgodnie z odwiecznym zamysłem Bożym: Chrystus wybrał tych, których sam chciał (...) i uczynił to w jedności z Ojcem, przez Ducha Świętego (...), spędziwszy uprzednio całą noc na modlitwie (...). Dlatego podejmując decyzję o dopuszczeniu do kapłaństwa urzędowego, Kościół uznawał zawsze za niezmienną normę sposób postępowania swojego Pana, który wybrał dwunastu mężczyzn i uczynił ich fundamentem swojego Kościoła²².”

Na zakończenie Ojciec Święty przywołuje niejako „koronny argument” w omawianej kwestii. Wydaje się, że w toczącej się debacie na temat kapłaństwa kobiet powinien być on podstawowy i niepodważalny. „Fakt, że Najświętsza Maryja Panna, Matka Boga i Matka Kościoła nie otrzymała misji właściwej Apostołom ani kapłaństwa urzędowego, ukazuje wyraźnie, iż niedopuszczenie kobiet do święceń kapłańskich nie może oznaczać umniejszenia ich godności ani ich dyskryminacji, ale jest wiernością wobec zamysłu mądrości Pana wszechświata. Obecność i rola kobiety w życiu i misji Kościoła, choć nie są związane z kapłaństwem urzędowym, pozostają absolutnie niezbędne i niezastąpione. (...) Księgi Nowego Testamentu i cała historia Kościoła dostarczają wielu przykładów obecności w Kościele kobiet, które były prawdziwymi uczennicami i świadkami Chrystusa w rodzinie i w zawodach świeckich, a także w całkowitej konsekracji na służbę Bogu i Ewangelii. Kościół bowiem, broniąc godności kobiety i jej powołania, wyraził cześć i wdzięczność dla tych, które – wierne Ewangelii – w każdej epoce uczestniczyły w apostołskim posłannictwie całego Ludu Bożego. Są to postaci świętych mężczyzn, dziewic, matek rodzin, które odważnie dawały świadectwo swej wiary, a wychowując własne dzieci w duchu Ewangelii, przekazywały wiarę i tradycję Kościoła²³.”

Cytując List apostołski *Ordinatio sacerdotalis*, nie można również nie przytoczyć w całości jego konkluzji, oczywiście, zasadniczej i rozstrzygającej. Pa-

---

²¹ Jan Paweł II. 1997. List Apostołski z okazji Roku Maryjnego o godności i powołaniu kobiety *Mulieris dignitatem*, nr 26.

²² Jan Paweł II. 1994. List Apostołski o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom *Ordinatio sacerdotalis*, nr 2.

²³ Jan Paweł II. 1994. List Apostołski o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom *Ordinatio sacerdotalis*, nr 3; por. Jan Paweł II. 1997. List Apostołski z okazji Roku Maryjnego o godności i powołaniu kobiety *Mulieris dignitatem*, nr 27.

pież napisał w niej: „Choć nauka o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom jest zachowywana w nieziennej i uniwersalnej Tradycji Kościoła i głoszona ze stanowczością przez Urząd Nauczycielski w najnowszych dokumentach, to jednak w naszych czasach w różnych środowiskach uważa się ją za podlegającą dyskusji, a także twierdzi się, że decyzja Kościoła, by nie dopuszczać kobiet do święceń kapłańskich, ma walor jedynie dyscyplinarny. Aby zatem usunąć wszelką wątpliwość w sprawie tak wielkiej wagi, która dotyczy samego Boskiego ustanowienia Kościoła, mocą mojego urzędu utwierdzania braci (...) oświadczam, że Kościół nie ma żadnej władzy udzielania święceń kapłańskich kobietom oraz że orzeczenie to powinno być przez wszystkich wiernych Kościoła uznane za ostateczne”²⁴.

Ostateczny charakter wyrażonego przez Jana Pawła II nauczania na temat udzielania święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom potwierdził kard. Luis Ladaria, prefekt Kongregacji Nauki Wiary. 29 maja 2018 r. przypomniał, że Kościół jest „na zawsze związany” decyzją Chrystusa odnośnie do wyboru Apostołów-mężczyzn, co wyklucza, aby kapłaństwo służebne mogło być ważnie udzielane kobietom. Kardynał powołał się również na jednoznaczne w tej materii stanowisko kolejnych papieży: Benedykta XVI (wygłoszone podczas Mszy krzyżma 5 kwietnia 2012 r.) oraz Franciszka, który w Adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* (z 24 listopada 2013 r.) napisał, iż „kapłaństwo zarezerwowane dla mężczyzn, jako znak Chrystusa Oblubieńca powierzającego się w Eucharystii, jest kwestią nie podlegającą dyskusji”²⁵. Ten sam papież 1 listopada 2016 r., wracając z podróży apostolskiej w Szwecji, ponownie zadeklarował, że ostatnie słowo na temat święceń kobiet w Kościele katolickim zostało wypowiedziane przez Jana Pawła II i pozostaje ono w mocy²⁶.

---

²⁴ Jan Paweł II. 1994. List Apostolski o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom *Ordinatio sacerdotalis*, nr 4.

²⁵ Franciszek. 2013. *Adhortacja Apostolska o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie* „*Evangelii gaudium*”. Kraków² [brak roku wyd.], nr 104, 57.

²⁶ Zob. Luis F. Ladaria, A proposito di alcuni dubbi circa il carattere definitivo della dottrina di *Ordinatio sacerdotalis* (28.04.2021). https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ladaria_ferrer/documents/rc_con_cfaith_doc_20180529_caratteredefinitivoordinatiosacerdotalis_it.html. Prefekt Kongregacji Nauki wiary wypowiedział się na ten temat, ponieważ w niektórych krajach podnosiły się (i wciąż podnoszą) głosy, które kwestionują definitywny charakter papieskiego orzeczenia. Twierdzi się, że nie zostało ono ogłoszone *ex cathedra*, a zatem kolejny papież lub sobór mógłby je obalić. Prefekt watykańskiej dykasterii podkreślił, że nieomylność nie dotyczy jedynie uroczystych orzeczeń soboru czy papieża, kiedy wypowiada się *ex cathedra*, ale również nauczania zwyczajnego i powszechnego biskupów, kiedy głoszą w jedność między sobą i z papieżem katolicką doktrynę, którą należy uznać za definitywną. Do tej nieomylności odwołał się również św. Jan Paweł II. Nie ogłosił on nowego dogmatu, lecz na mocy władzy udzielonej mu jako Następcy św. Piotra, formalnie i jednoznacznie potwierdził, by usunąć wszelką wątpliwość, to, co nauczanie zwyczajne i powszechne na przestrzeni całej historii Kościoła uznawało za element depozytu wiary. Prefekt Kongregacji

4. Diakonat: nieprzekraczalna granica liturgicznej posługi kobiety?

A co z diakonatem kobiet w Kościele katolickim? Czy ta granica może zostać kiedykolwiek przekroczona? A może diakonat kobiet to nic innego, jak po prostu powrót – po wiekach – do starożytnej *praxis* Kościoła? Czy na przeszkodzie owego „powrotu” mogą stać trudności natury „jedynie” dyscyplinarnej, czy przede wszystkim problemy natury doktrynalnej?

Kwestię udzielania kobietom diakonatu podnoszono w naszych czasach w Kościele wielokrotnie; także tuż po publikacji Listu apostolskiego *Ordinatio sacerdotalis*, w którym Jan Paweł II odniósł się wprost do kapłaństwa, a nie do diakonatu. Zastanawiano się, czy Kościół katolicki nie mógłby przewidzieć jakiegoś – nawet sakramentalnego – urzędu dla kobiet. Zachęcano, aby nawiązać do tradycji urzędu diakonis, jaki istniał w starożytności i jaki jest kontynuowany w niektórych Kościołach wschodnich. Kilka lat temu w niektórych kręgach kościelnych zaczęto głosić, że „kwestia żeńskiego diakonatu w Kościele katolickim nie jest już tematem tabu”. Tymczasem, we wrześniu 2001 r. ówczesni prefekci trzech kongregacji: Nauki Wiary (kard. Joseph Ratzinger), ds. Kultu Bożego (kard. Arturo Medina Estevez) i ds. Duchowieństwa (kard. Dario Castrillón Hoyos) ogłosili, że nie jest dopuszczalne podejmowanie jakichkolwiek inicjatyw, które miałyby na celu przyjmowanie kandydatek do święceń diakonatu. Ich stanowisko potwierdził św. Jan Paweł II²⁷.

Czy w zasygnalizowanej debacie chodzi o pierwszy stopień sakramentu święceń, czy raczej o jakąś formę diakonijnej posługi kobiet na wzór starożytnej służby diakonis? W pierwotnym chrześcijaństwie spełniały one ważne funkcje charytatywno-społeczne, zwłaszcza wobec kobiet. Ale diakonisy na Wschodzie do czasów Justyniana Wielkiego – jak niedawno przypomniał H. Paprocki, znany prawosławny teolog – udzielały także chrztu kobietom. Neofici zdejmowali stare szaty i przywdziewali nowe, stąd nie wypadało, aby męzczyzna udzielał kobietom tego sakra-

---

Nauki Wiary zachęcił ponadto do refleksji nad znaczeniem faktu, że Jezus zechciał udzielić święceń kapłańskich jedynie mężczyznom. Zauważył, że kapłan działa w imieniu Chrystusa, Oblubieńca Kościoła. Jego bycie męzczyzną jest zatem niezbędne dla reprezentowania Chrystusa w sakramencie. Po raz kolejny przypomniał też, że doskonałym obrazem Kościoła jest Maryja, która nie otrzymała urzędu apostolskiego. Wierność zamysłowi Chrystusa odnośnie do kapłaństwa służebnego pozwala lepiej zrozumieć specyficzną rolę kobiety w Kościele. Zarazem wnosi też światło do naszej kultury, która ma trudności ze zrozumieniem różnicy płci i ich komplementarnych misji w społeczeństwie; zob. Krzysztof Bronk. 2018. Watykan ucina dyskusję na temat kapłaństwa kobiet: nie w naszej władzy (28.04.2021). <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2018-05/watykan-kaplanstwo-kobiet-koniec-dyskusji-jan-pawel-ii.html>.

²⁷ Zob. Diakonat kobiet w Kościele katolickim (28.04.2021). <https://www.gosc.pl/doc/1538550.Diakonat-kobiet-w-Kosciele-katolickim>.

mentu i uczestniczył w jego symbolicznych obrzędach wyjaśniających. Z czasem posługa diakonis ustała, bądź przekształciła się w życie mnisze²⁸.

W niektórych manuskryptach greckich zachowały się obrzędy święceń diakonis dotyczące chrześcijańskiego Wschodu. Zarówno diakonów, jak i diakonisy święcił biskup przed ołtarzem. Taka sama była formuła modlitwy święceń, z tą różnicą, że była w niej mowa o posłudze diakona bądź diakonisy. Po święceniach diakonisa zajmowała miejsce wśród diakonów i pełniła funkcje liturgiczne im właściwe. Do dziś przetrwały święcenia diakonis w Kościele ormiańskim, choć święcone tam kobiety są chórzystkami i nie pełnią żadnych innych funkcji liturgicznych. Należy też podkreślić – za cytowanym H. Paprockim – że żadna kobieta na Wschodzie nigdy nie przyjmowała święceń kapłańskich. W czasach nowożytnych nigdy nie zostały w Kościele prawosławnym przywrócone święcenia diakonis²⁹.

Pozostaje otwarta kwestia, czy istniejący w pierwszych wiekach chrześcijaństwa diakonat kobiet (na Zachodzie do VI w., a na Wschodzie nawet do wieku XI) może być utożsamiany z diakonatem mężczyzn, rozumianym jako pierwszy stopień sakramentu święceń? Wśród badaczy brakuje też zgodności, czy diakonisy należały do stanu duchownego. Przeprowadzenie dokładnej i poprawnej analizy źródeł starożytnego Kościoła, odnoszących się do diakonatu kobiet, jest niezwykle trudne ze względu na ich niejasność i fragmentaryczność³⁰.

Z orzeczenia I Soboru Nicejskiego wynika, że diakonisy nie przyjmowały sakramentu święceń, a jedynie chirotezę, czyli jakiś odpowiednik dawnych tzw. święceń niższych. Diakonisy – jak czytamy w polskim tłumaczeniu odnośnego kanonu Soboru w Nicei z 325 r. – „nie mają nałożenia rąk” i dlatego „z całą pewnością muszą być zaliczone do stanu świeckiego”³¹. Mniej oczywisty – zwłaszcza w kontekście późniejszej tradycji i praktyki, a także i prawodawstwa – wydaje się kanon Soboru Chalcedońskiego z 451 r., który używa terminu „chirotonia” w od-

---

²⁸ Zob. Monika Białkowska. 2019. Rola diakonis w starożytnym Kościele. Rozmowa z ks. prof. Henrykiem Paprockim o roli diakonis w starożytnym Kościele Wschodnim i Zachodnim (28.04.2021). <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2019/Przewodnik-Katolicki-12-2019/Wiara-i-Kosciol/Rola-diakonis-w-starozytnym-Kosciele>.

²⁹ Zob. Białkowska. 2019. Rola diakonis w starożytnym Kościele.

³⁰ Zob. Marcin Bider. 2016 „Początki instytucji diakonis w Kościele Łacińskim w ujęciu historyczno-kanonicznym”. *Prawo Kanoniczne* 26 (4): 137–161. Autor w ciekawym opracowaniu, omawiającym *status quaestionis*, przywołuje bogatą, obcojęzyczną i polską, literaturę przedmiotu odnośnie do diakonatu kobiet.

³¹ Por. Sobór Nicejski I (325), kan. 19. W *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski*. T. 1: *Nicea I, Konstantynopol I, Efez, Chalcedon, Konstantynopol II, Konstantynopol III, Nicea II (325–787)*. 2001. Oprac. Arkadiusz Baron, Henryk Pietras, 44–45. Kraków: WAM.

niesieniu do diakonis. Polski tłumacz zastosował w tym wypadku określenia: „wyświęcanie na diakonisę” i „przyjęcie święceń”³².

Na podstawie podobieństwa obrzędu święceń diakonów i diakonis w Kościele starożytnym można by wyciągnąć wniosek, że również święcenia diakonis były chirotonią (cheirotonią), czyli ówczesnym wyższym święceniem i miały charakter sakramentalny. Podobnie jak mężczyźni, kobiety były wyświęcane przez biskupa poprzez włożenie rąk. Wciąż jednak rodzą się pewne wątpliwości, czy – a jeśli tak, to w jakim zakresie – jest to wniosek uprawniony?³³

Z inicjatywy kard. Josepha Ratzingera, na temat diakonatu kobiet wypowiedziała się w 2003 r. Międzynarodowa Komisja Teologiczna. W obszernym dokumencie zatytułowanym *Diakonat: ewolucja i perspektywy*³⁴ szczegółowo omówiła posługę diakonów w historii Kościoła, biorąc pod uwagę dane biblijne i świadectwa patrystyczne. Przypomniała najbardziej znaną diakonisę w IV w. – Olimpię z Konstantynopola, która była „ordynowana” (*cheirotonein*) wraz z trzema towarzyszkami przez patriarchę. Watykański dokument zwraca uwagę, że kanon 15 Soboru w Chalcedonie zdaje się potwierdzać wyświęcanie kobiet z włożeniem rąk. Ich posługa nazywana była liturgią, a po święceniach nie wolno im było zawierać małżeństwa. Podobnie, w VIII w. w Bizancjum biskup wkładał ręce na diakonisę i wręczał jej orarion oraz kielich. Dokonywało się to, tak jak w przypadku diakonów, w sanktuarium podczas Eucharystii. Jednak, pomimo podobieństwa obrzędu, diakonisa nie miała przystępu do ołtarza ani nie wykonywała żadnego *ministerium*. Takie święcenia dotyczyły przede wszystkim opatek klasztorów żeńskich.

Komisja podkreśliła, iż w pierwszych pięciu wiekach chrześcijaństwa nie odnajdujemy żadnych śladów żeńskiego diakonatu na Zachodzie, a niektóre synody odbyte w IV i V w. po Chrystusie odrzuciły jakiegokolwiek *ministerium feminae*, zakazując święceń diakonatu dla kobiet. W VI w. jako diakonisy wskazuje się niekiedy kobiety należące do *ordo* wdów. W celu uniknięcia nieporozumień, Synod w Epaona zakazał konsekracji wdów, które nazywały siebie diakonisami, a II Synod w Orleanie nakazał wykluczenie ze wspólnoty kobiet, które otrzymały „błogosławieństwo diakonatu”, pomimo prawnego zakazu, i ponownie zawarły

---

³² Por. Sobór Chalcedoński (451), kan. 15. W *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski*, 238–239.

³³ Zob. Ryszard Selejdak. 2014. „Diaconato femminile nella Chiesa antica”. *Teologia i Człowiek* 25 (1): 11–42.

³⁴ Zob. Commissione Teologica Internazionale. 2003. *Il diaconato: evoluzione e prospettive* (28.04.2021). https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_pro_05072004_diaconate_it.html.

małżeństwo. Należy zaznaczyć, że diakonisami bywały nazywane opatki oraz żony diakonów – przez analogię do żon prezbiterów i biskupów.

W opinii Międzynarodowej Komisji Teologicznej, w starożytności istniało jakieś *ministerium* diakonis, które w różnych częściach Kościoła różnie się ukształtowało. Wydaje się jednak, że to *ministerium* nie było żeńskim odpowiednikiem męskiego diakonatu. Zazwyczaj chodziło o jakąś funkcję kościelną wykonywaną przez kobiety, czasem wymienianą w źródłach przed subdiakonatem. Komisja wyraźnie stawia znak zapytania, czy diakonat kobiet był udzielany poprzez włożenie rąk porównywalne do włożenia rąk podczas święceń biskupa, prezbitera i diakona mężczyzny. Sugerowałyby to tekst *Konstytucji Apostolskich*, z tym że – według Komisji – jest to niemalże jedyne odnośne świadectwo, a jego interpretacja jest przedmiotem poważnych dyskusji. Być może włożenie rąk na kobiety było obrzędem analogicznym do włożenia rąk na subdiakonów i lektorów. Niestety, dane historyczne nie przynoszą jednoznacznego rozwiązania tego problemu³⁵. Stanowisko Komisji potwierdził Ojciec Święty Benedykt XVI w grudniu 2019 r. w liście do niej skierowanym: na gruncie dostępnych świadectw historycznych nie da się poprzec tezy o dopuszczalności diakonatu kobiet³⁶.

Wypada dodać, że problem dotyczy już samej semantyki terminu *diaconissa*. Od starożytności do średniowiecza pozostawały w użyciu dwa terminy: *diacona* i *diaconissa* (rozumiana także jako żona diakona). W średniowiecznej łacinie oba te terminy stosowano zamiennie. Trudności nastręcza również polskie tłumaczenie obydwu terminów. Pierwszy z nich (*diacona*) *Słownik kościelny łacińsko-polski* tłumaczy jako „diakonka”, zaś drugi (*diaconissa*) jako „diakonissa”³⁷.

12 maja 2016 r. na spotkaniu z uczestniczkami Zgromadzenia Plenarnego Przełożonych Generalnych w Watykanie, w nawiązaniu do postulatów członkiń Międzynarodowej Unii Przełożonych Generalnych zgromadzeń żeńskich, papież Franciszek zapowiedział chęć utworzenia oficjalnej komisji, której zadaniem miało być zbadanie kwestii diakonatu kobiet, zwłaszcza w Kościele pierwotnym. Komisja taka złożona z teologów, sześciu kobiet i sześciu mężczyzn, pod przewodnictwem abpa Luisa Ladarii Ferrera, ówczesnego sekretarza Kon-

³⁵ Zob. Commissione Teologica Internazionale. 2003. *Il diaconato: evoluzione e prospettive*, rozdział II.

³⁶ Zob. Rozgorzała bitwa o diakonat kobiet. Papieska komisja rozbudziła oczekiwania progresistów (28.04.2021). <https://pch24.pl/rozgorzala-bitwa-o-diaconat-kobiet-papieska-komisja-rozbudzi-la-oczekiwania-progresistow/>.

³⁷ Zob. Alojzy Jougan. 1958³. *Słownik kościelny łacińsko-polski*. Poznań – Warszawa – Lublin: Księgarnia św. Wojciecha, 193.

gregacji Nauki Wiary, została powołana 2 sierpnia 2016 r.³⁸ Gremium zakończyło prace w grudniu 2018 r. Nie wypracowało jednak wspólnego stanowiska i jednoznacznych wniosków, o czym mówił Ojciec Święty 10 maja 2019 r. podczas międzynarodowego zgromadzenia przełożonych generalnych zgromadzeń żeńskich³⁹.

Gdy o tę kwestię zapytano Franciszka kilka dni wcześniej w czasie konferencji prasowej w samolocie powracającym z papieskiej pielgrzymki do Bułgarii i Macedonii Północnej, 7 maja 2019 r., poinformował on wówczas, że komisja pracowała nad problematyką diakonatu kobiet przez dwa lata. Jej członkowie nie byli jednak zgodni co do wyników przeprowadzonych badań i analiz. Nie ma pewności – zaznaczył wtedy Franciszek – że diakonat kobiet, o którym mówią źródła historyczne, miał charakter sakramentu. Formuła była inna niż w przypadku diakonatu mężczyzn. Nie ma pewności – jak podkreślał papież – że święcenia kobiet odbywały się w tej samej formie i w tym samym celu, co święcenia mężczyzn. Franciszek zapewnił, że badania nad diakonatem kobiet będą kontynuowane⁴⁰.

Kolejną, dwunastoosobową komisję ds. diakonatu kobiet, której tym razem przewodniczy kard. Giuseppe Petrocchi, arcybiskup archidiecezji L'Aquila, papież Franciszek powołał 8 kwietnia 2020 r.⁴¹ Wydaje się znamienne, że zamiar jej utworzenia Ojciec Święty ogłosił podczas przemówienia na zakończenie Synodu Biskupów na temat Amazonii⁴², odnosząc się do dokumentu końcowego Synodu, w którym biskupi poprosili o ustanowienie urzędu diakonisy⁴³. Ten krok wywołał niemałe ożywienie w wielu środowiskach „kościelnych progresistów”.

Kontynuowane współcześnie przez teologów, ale także przez kanonistów badania mają na celu ustalenie przyczyn powstania diakonatu kobiet i – przede wszystkim – jego teologiczno-ontycznej natury oraz zadań, biorąc pod uwagę dane źródła

³⁸ Zob. Istituzione della Commissione di Studio sul Diaconato delle donne (28.04.2021). <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2016/08/02/0569/01268.html>.

³⁹ Zob. Franciszek. 2019. Udienna ai partecipanti all'Incontro dell'Unione Internazionale delle Superiori Generali (UISG), 10.05.2019 (28.04.2021). <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/05/10/0396/00814.html>.

⁴⁰ Zob. Dariusz Chmielewski. 2019. Diakoniat kobiet (28.04.2021). <https://www.diakonat.pl/index.php/2019/05/13/diakonat-kobiet/>.

⁴¹ Zob. (28.04.2021). <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2020/04/08/0210/00474.html>.

⁴² Zob. Francesco. 2016. 16^a Congregazione generale: Parole a braccio del Santo Padre Francesco a conclusione dei lavori dell'Assemblea Speciale del Sinodo dei Vescovi per la regione Panamazzonica, 26 października 2019 r., (28 kwietnia 2021 r.) <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/10/27/0824/01710.html>.

⁴³ Zob. Documento finale del Sinodo dei Vescovi al Santo Padre Francesco, 26.10.2019 r., nr 103 (28.04.2021). <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/10/26/0820/01706.html>.

dłowe oraz specyfikę kontekstu historyczno-religijnego i społeczno-kulturowego starożytności i wieków średnich. Czy uda się ostatecznie rozstrzygnąć niejasności i dylematy dotyczące diakonatu kobiet? Czy uda się przeprowadzić obiektywną refleksję bez ulegania pseudoteologicznej poprawności?

Przez ponad tysiąc lat przyzwyczailiśmy się do postrzegania diakonatu niemalże wyłącznie jako etapu na drodze do święceń prezbiteratu. Decyzja św. Pawła VI, aby przywrócić diakonat stały dla mężczyzn, tę opcję odmieniła. Sobór Watykański II, odwołując się do źródeł patrystycznych (*Constitutiones Ecclesiae Aegyptiacae, Didascalia, Statuta Ecclesiae Antiquae*), przypomniał, że na diakonów wkłada się ręce „nie dla kapłaństwa, lecz dla posługi”⁴⁴. Diakon uczestniczy jednak w tym samym sakramencie, co prezbiter i biskup. Stąd umożliwienie kobietom święceń diakonatu oznaczałoby rozerwanie jedności sakramentu święceń i byłoby wewnętrznie sprzeczne. „Otworzyłoby” również drogę do pozostałych stopni tego sakramentu. Skoro bowiem kobiety otrzymałyby już pierwszy stopień sakramentu święceń, to niezrozumiałe i nielogiczne byłoby niedopuszczanie ich do kolejnych stopni tego samego sakramentu. Tymczasem jest to całkowicie wykluczone przez niezmiennie nauczanie Kościoła katolickiego w tej kwestii.

5. Zakończenie

Zarówno lektorat, jak i akolitat obecnie mogą być zarówno „stopniami” do święceń prezbiteratu, jak i samodzielnymi posługami. Wprowadzenie ich jako samodzielnych posług także dla kobiet może przyczynić się do ubogacenia liturgii i do pełniejszego ukazania jej istoty, do ożywienia duszpasterstwa i do zdynamizowania wszechstronnej działalności Kościoła, zwłaszcza w jego podstawowych strukturach, jakimi są wspólnoty parafialne, choć potrzeba tutaj niezwyklej roztropności duszpasterskiej.

W spełnianiu owych posług nie chodzi tylko o wykonywanie określonych czynności liturgicznych, czy o bycie „urzędnikiem” parafialnym (nawet jako wolontariusz). „Każda z tych posług wymaga posiadania odpowiednich charyzmatów, a jej spełnianie wiąże się z zaangażowaniem wszystkich sił i możliwości danego człowieka. Lektor jest powołany w szczególny sposób do dawania w świecie świadectwa wiary poprzez słowo, akolita powinien zaś gorliwiej niż inni życiem zgod-

---

⁴⁴ Sobór Watykański II. 2002. Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 1964, nr. 29. W: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Deklaracje. Dekrety. Tekst polski, nowe tłumaczenie*. Poznań: Pallottinum, 133.

nym z tajemnicą ołtarza ukazywać żyjącego w Kościele Pana, który ofiarował za nas samego siebie”⁴⁵.

Tak bardzo oczekiwane i pożądane właściwe rozumienie misji i roli Kościoła ze strony jego wiernych oraz ożywienie różnych odcinków życia Kościoła dokonane się wówczas – co podkreślono w *Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej* – „gdy będzie właściwie rozumiany eklezjalny wymiar [wprowadzanych] posług”⁴⁶. Tak jak w przypadku całego Kościoła, tak i wewnątrz każdej wspólnoty parafialnej „Chrystus (...) ją buduje w wymiarze duchowym, a także w widzialnych strukturach. Parafia licząca setki, a niekiedy tysiące osób, jest nie tylko rzeszą ludzi, którzy przychodzą na Mszę św. niedzielną, a po niej wracają do swoich domów. We wspólnocie wierzących podejmowane są różnorodne dzieła ewangelizacyjne, formacyjne, modlitewne, charytatywne, misyjne i inne. Każde z nich powinno być oparte o osoby, które Bóg wybrał, ubogacił odpowiednimi charyzmatami i umocnił specjalną łaską, aby to zadanie dobrze spełniały w Jego imieniu i w imieniu Kościoła”⁴⁷.

Ustanawianie kobiet na stałe do posług lektora i akolity bez wątplenia jest przełomowym etapem w liturgicznej oraz pastoralnej *praxis* Kościoła epoki nowożytnej. „Ugruntowana praktyka w Kościele łacińskim – czytamy w Liście apostołskim *Spiritus Domini* – istotnie potwierdziła, że świeckie posługi, opierając się na sakramencie chrztu, mogą być powierzane wszystkim zdatnym wiernym, zarówno mężczyznom, jak i kobietom”. Czy nowe uregulowania prawne przyniosą oczekiwane przez papieża Franciszka duchowe, pastoralne i liturgiczne owoce?

W przypadku lektoratu i akolitu dotychczasowa granica liturgicznej posługi kobiet, o którą pytaliśmy w tytule opracowania, już nie istnieje. Gdy chodzi o sakrament kapłaństwa, granica liturgicznej posługi kobiet w Kościele katolickim w świetle niezmiennego nauczania Kościoła jest nieprzekraczalna. Otwarta i niejednoznaczna pozostaje natomiast kwestia dopuszczania kobiet do diakonatu, choć na gruncie dostępnych świadectw historycznych nie da się potwierdzić tezy, że w starożytności chrześcijańskiej kobiety miały udział w pierwszym stopniu sakramentu święceń. Zresztą byłoby to sprzeczne z *Magisterium Ecclesiae* o niemożności przyjmowania przez kobiety kapłaństwa, stanowiącego kolejny stopień tego sakramentu.

---

⁴⁵ Konferencja Episkopatu Polski. 2008. „Instrukcja w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom”. *Anamnesis* 52 (8): 41–45.

⁴⁶ Por. Konferencja Episkopatu Polski. 2009. *Dyrektorium duszpasterstwa służby liturgicznej*. Kraków: Światło-Życie, 23 (nr 50).

⁴⁷ Konferencja Episkopatu Polski. 2009. *Dyrektorium duszpasterstwa służby liturgicznej*, 23–24.

Bibliografia

- Białkowska Monika. 2019. Rola diakonis w starożytnym Kościele. Rozmowa z ks. prof. Henrykiem Paprockim o roli diakonis w starożytnym Kościele Wschodnim i Zachodnim (28.04.2021). <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2019/Przewodnik-Katolicki-12-2019/Wiara-i-Kosciol/Rola-diaconis-w-starozytnym-Kosciele>.
- Bider Marcin. 2016. „Początki instytucji diakonis w Kościele Łacińskim w ujęciu historyczno-kanonicznym”. *Prawo Kanoniczne* 26 (4): 137–161.
- Benedykt XVI. 2009. List Apostolski w formie *motu proprio* „*Omnium in mentem*” dotyczący zmiany niektórych norm Kodeksu Prawa Kanonicznego (28.04.2021). https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/apost_letters/documents/hf_ben-xvi_apl_20091026_codex-iuris-canonici.html.
- Bronk Krzysztof. 2018. Watykan ucina dyskusję na temat kapłaństwa kobiet: nie w naszej władzy (28.04.2021). <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2018-05/watykan-kaplanstwo-kobiet-koniec-dyskusji-jan-pawel-ii.html>.
- Commissione Teologica Internazionale. 2003. Il diaconato: evoluzione e prospettive (28.04. 2021). https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_pro_05072004_diaconate_it.html.
- Chmielewski Dariusz. 2019. Diakonat kobiet (28.04.2021). <https://www.diakonat.pl/index.php/2019/05/13/diakonat-kobiet/>.
- Documento finale del Sinodo dei Vescovi al Santo Padre Francesco, 26.10. 2019 r., nr 103 (28.04.2021). <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/10/26/0820/01706.html>
- Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski*. T. 1: *Nicea I, Konstantynopol I, Efez, Chalcedon, Konstantynopol II, Konstantynopol III, Nicea II (325–787)*. 2001. Oprac. Arkadiusz Baron, Henryk Pietras, 44–45. Kraków: WAM.
- Francesco. 2016. 16ª Congregazione generale: Parole a braccio del Santo Padre Francesco a conclusione dei lavori dell’Assemblea Speciale del Sinodo dei Vescovi per la regione Panamazonica, 26.10.2019 r. (28.04.2021). <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/10/27/0824/01710.html>
- Franciszek. 2013. *Adhortacja Apostolska o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie „Evangelii gaudium”*. Kraków [brak roku wyd.].
- Franciszek. 2021. List Apostolski w formie *motu proprio* „*Spiritus Domini*” o zmianie kanonu 230 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego na temat dopuszczenia osób płci żeńskiej do urzędowej posługi lektoratu i akolitu (28.04.2021). https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprrio/documents/papa-francesco-motu-proprrio-20210110_spiritus-domini.

- Franciszek. 2021. List do prefekta Kongregacji Nauki Wiary na temat dopuszczania kobiet do posługi akolitu (28.04.2021). https://www.vatican.va/content/francesco/pl/letters/2021/documents/papa-francesco_20210110_lettera-donne-lettorato-accollitato.html.
- Franciszek. 2019. Udienza ai partecipanti all'Incontro dell'Unione Internazionale delle Superiore Generali (UISG), 10.05.2019 r. (28.04.2021). <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/05/10/0396/00814.html>
- Górzyński Józef. 2009. „Od funkcji do posługi (od *munus* do *ministerium*). Kim mają być w parafii ustanowieni lektor i akolita?” *Anamnesis* 57 (2): 82–86.
- Górzyński Józef. 2008. „Posługi świeckich w Kościele: *ministerium* lektora i akolity”. *Roczniki Teologiczne* 48 (8): 139–149.
- Jan Paweł II. 1997. List Apostolski o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom *Ordinatio sacerdotalis*. W *Listy Pasterskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, 444–448. Kraków: Znak.
- Jan Paweł II. 1997. List Apostolski z okazji Roku Maryjnego o godności i powołaniu kobiety *Mulieris dignitatem*. W *Listy Pasterskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, 159–236. Kraków: Znak.
- Jougan Alojzy. 1958³. *Słownik kościelny łacińsko-polski*. Poznań – Warszawa – Lublin: Księgarnia św. Wojciecha.
- Kodeks Prawa Kanonicznego. 2022. Poznań: Pallottinum.
- Konferencja Episkopatu Polski. 2009. *Dyrektorium duszpasterstwa służby liturgicznej*. Kraków: Światło-Życie.
- Konferencja Episkopatu Polski. 2008. „Instrukcja w sprawie udzielania posługi lektora i akolity świeckim mężczyznom”. *Anamnesis* 52 (8): 41–45.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa. 1999. „Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów”. *Liturgia Sacra* 5 (1): 5–28.
- Krakowiak Czesław. 2019. *Święcenia niższe, posługi i funkcje wiernych świeckich w liturgii*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Ladaria Luis F. A proposito di alcuni dubbi circa il carattere definitivo della dottrina di *Ordinatio sacerdotalis* (28.04.2021). https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ladaria-ferrier/documents/rc_con_cfaith_doc_20180529_caratteredefinitivoordinatosacerdotalis_it.html.
- Paweł VI. 1972. List Apostolski w formie *motu proprio* „*Ministeria quaedam*” wprowadzający nową dyscyplinę w odniesieniu do tonsury, święceń niższych i subdiakonatu w Kościele łacińskim (28.04.2021). https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/motu/ministeria_quaedam.
- Obrzędy ustanowienia lektorów i akolitów oraz przyjęcia kandydatów do diakonatu i prezbiteratu*. 2014. Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Selejda Ryszard. 2014. „Diaconato femminile nella Chiesa antica”. *Teologia i Człowiek* 25 (1): 11–42.
- Sobczko Helmut J. 1999. *Zgromadzeni w Imię Pana. Teologia znaku zgromadzenia liturgicznego*. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego.

Sobór Watykański II. 2002. Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, nr 29. W *Sobór Watykański II, Konstytucje. Deklaracje. Dekrety. Tekst polski, nowe tłumaczenie*. Poznań: Pallottinum.

DANIEL BRZEZIŃSKI, prezbiter diecezji płockiej, profesor UMK; kierownik Katedry Teologii Praktycznej UMK, redaktor naczelny czasopisma „Teologia i Człowiek”, w latach 2015–2018 *professore invitato* w Papieskim Instytucie Liturgicznym św. Anzelma w Rzymie, członek Zespołu w Polsce ds. AVEPRO, członek rad naukowych międzynarodowych serii wydawniczych „Veritatem Inquirere” oraz „Fontes Scrutari”, przewodniczący Komisji Liturgicznej Diecezji Płockiej, wiceprezes Towarzystwa Naukowego Płockiego, kustosz Kapituły Katedralnej Płockiej, przewodniczący Sekcji Wykładowców Liturgiki na Wydziałach Teologicznych i w Wyższych Seminarjach Duchownych przy Konferencji Episkopatu Polski oraz Stowarzyszenia Liturgistów Polskich.